

**TÜRKİYE  
CUMHURİYETİ  
ANAYASASI**



**YENİ ANAYASA TEKLİFİ**

**2011**

**TESAM**

Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Arařtırmalar Merkezi  
www.tessam.org

Bu rapor **TESİAD**'ın katkılarıyla **TESAM** tarafından  
hazırlanmıştır.

**TESİAD Genel Merkezi**

İnönü Cad. No: 115 / 20 - 29  
Osmangazi / BURSA  
Tel & Fax : 0 224 256 72 00  
www.tesiad.com.tr

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ**  
**ANAYASASI**  
**2011**



**YENİ ANAYASA TEKLİFİ**



## TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

SYF No

<b>ÇEKİRDEK ANAYASA</b> .....	- 7 -
<b>I. İNSAN HAKLARI VE ÖDEVLERİ</b> .....	- 10 -
A – TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER .....	- 10 -
1. Kanun Önünde Eşitlik.....	- 10 -
2. Temel Hak Ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması .....	- 10 -
3. Kişinin Dokunulmazlığı, Maddî Ve Manevî Varlığı.....	- 11 -
4. Zorla Çalıştırma Yasağı .....	- 11 -
5. Kişi Hürriyeti Ve Güvenliği.....	- 11 -
6. Özel Hayatın Gizliliği.....	- 13 -
7. Kişisel Verilerin Korunması .....	- 13 -
8. Kılık, Kıyafet Özgürlüğü.....	- 13 -
9. Haberleşme Hürriyeti .....	- 14 -
10. Yerleşme Ve Seyahat Hürriyeti.....	- 14 -
11. Din Ve Vicdan Hürriyeti.....	- 15 -
12. Düşünce Ve Kanaat Hürriyeti.....	- 15 -
13. Bilim Ve Sanat Hürriyeti.....	- 16 -
14. Basın Hürriyeti, Süreli Ve Süresiz Yayın Hakkı.....	- 16 -
15. Düzeltme Ve Cevap Hakkı .....	- 17 -
16. Dernek Kurma Hürriyeti.....	- 17 -
17. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı .....	- 17 -
18. Mülkiyet Hakkı.....	- 18 -
19. Hak Arama Hürriyeti Ve Kanunî Hâkim Güvencesi.....	- 18 -
20. Suç Ve Cezalara İlişkin Esaslar.....	- 18 -
21. Temel Hak Ve Hürriyetlerin Korunması.....	- 19 -
B- SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR.....	- 20 -
1. Ailenin Korunması Ve Çocuk Hakları .....	- 20 -
2. Eğitim Ve Öğrenim Hakkı Ve Ödevi.....	- 20 -
3. Kamulaştırma, Devletleştirme Ve Özelleştirme .....	- 21 -
4. Çalışma Ve Sözleşme Hürriyeti .....	- 21 -
5. Çalışma Hakkı Ve Çalışma Şartları.....	- 22 -
6. Sendika Kurma Hakkı.....	- 22 -
7. Toplu İş Sözleşmesi Ve Toplu Sözleşme Hakkı .....	- 22 -
8. Grev Hakkı Ve Lokavt.....	- 23 -
9. Ücrette Adalet Sağlanması .....	- 23 -
10. Sağlık Hizmetleri Ve Çevrenin Korunması .....	- 24 -
11. Sosyal Güvenlik Hakkı Ve Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler.....	- 24 -
12. Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları.....	- 25 -
13. Tarih, Kültür Ve Tabiat Varlıklarının Korunması .....	- 25 -

## TESİAD

C - SİYASİ HAKLAR VE ÖDEVLER .....	- 26 -
1. Vatandaşlık Hakkı Ve Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı .....	- 26 -
2. Seçme, Seçilme Ve Siyasî Faaliyette Bulunma Hakları .....	- 26 -
3. Parti Kurma, Partilere Girme Ve Partilerden Ayrılma .....	- 27 -
4. Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı .....	- 27 -
5. Vatan Hizmeti .....	- 27 -
6. Vergi Ödevi .....	- 27 -
7. Dilekçe, Bilgi Edinme Ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı .....	- 28 -

## II. DEVLETİN YAPISI VE ORGANLARI..... - 29 -

A - YASAMA .....	- 29 -
1. Türkiye Büyük Millet Meclisi .....	- 29 -
2. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev Ve Yetkileri .....	- 33 -
a. Genel Olarak .....	- 33 -
b. Kanunların Teklif Edilmesi Ve Görüşülmesi .....	- 33 -
c. Kanunların Cumhurbaşkanınca Yayımlanması .....	- 33 -
d. Milletlerarası Antlaşmaları Uygun Bulma .....	- 34 -
e. Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi Verme .....	- 34 -
f. Savaş Hali İlanı Ve Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme .....	- 35 -
3. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Faaliyetleri İle İlgili Hükümler .....	- 35 -
a. Toplanma Ve Tatil .....	- 35 -
b. Başkanlık Divanı .....	- 36 -
c. İçtüzük, Siyasî Parti Grupları Ve Kolluk İşleri .....	- 37 -
d. Toplantı Ve Karar Yeter Sayısı .....	- 37 -
e. Görüşmelerin Açıklığı Ve Yayımlanması .....	- 37 -
4. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bilgi Edinme Ve Denetim Yolları .....	- 38 -
a. Genel Olarak .....	- 38 -
b. Meclis Soruşturması .....	- 38 -
c. Kamu Denetçiliği Kurumu .....	- 39 -
5. Siyasî Partiler .....	- 39 -
a. Siyasî Partilerin Kuruluşları Ve Üyelik İşlemleri .....	- 39 -
b. Siyasî Partiler Ve Uyacakları Esaslar .....	- 41 -
6. Yasama Ve Mali Hükümler .....	- 42 -
a. Bütçenin Hazırlanması Ve Uygulanması .....	- 42 -
b. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Denetimi .....	- 43 -
c. Bütçenin Görüşülmesi .....	- 43 -
d. Bütçelerde Değişiklik Yapılabilme Esasları .....	- 44 -
e. Kesin Hesap .....	- 44 -
B - YÜRÜTME .....	- 45 -
1. Cumhurbaşkanı .....	- 45 -
a. Seçilme Şartları .....	- 45 -
b. Cumhurbaşkanına Vekâlet Etme .....	- 45 -
c. Cumhurbaşkanı'nın Görev Ve Yetkileri .....	- 46 -
▪ Yasama İle İlgili Olanlar .....	- 46 -
▪ Yürütme alanına ilişkin olanlar .....	- 47 -
2. Bakanlar Kurulu .....	- 47 -
a. Kuruluşu .....	- 47 -

## TESİAD

b. Yetki Ve Görevleri .....	- 48 -
c. Bakanlıkların Kurulması Ve Vekâlet .....	- 49 -
d. Tüzük Ve Yönetmelik .....	- 49 -
e. Başkomutanlık Ve Genelkurmay Başkanlığı .....	- 49 -
3. <i>Olağandışı Haller</i> .....	- 50 -
a. Sıkıyönetim, Seferberlik Ve Savaş Hali .....	- 50 -
b. Olağanüstü Haller .....	- 51 -
4. <i>İdare</i> .....	- 52 -
a. İdarenin Kuruluşu .....	- 52 -
b. İdari İşlemlere Karşı Yargı Yolu .....	- 52 -
c. Merkezi İdare .....	- 53 -
d. Mahalli İdareler .....	- 53 -
5. <i>Kamu Görevlileri</i> .....	- 54 -
a. Genel Şartlar .....	- 54 -
b. Görev Ve Sorumlulukları .....	- 54 -
6. <i>Milli Eğitim</i> .....	- 55 -
a. İlk Ve Orta Öğretim .....	- 55 -
b. Yüksek Öğretim .....	- 55 -
7. <i>Radyo-Televizyon Üst Kurulu</i> .....	- 56 -
8. <i>Yürütme İlgili Ekonomik Hükümler</i> .....	- 57 -
a. Ekonomik Ve Sosyal Konsey .....	- 57 -
b. Piyasaların Denetimi Ve Dış Ticaret .....	- 57 -
c. Tabii Servetler Ve Kaynaklar .....	- 58 -
<b>C – YARGI</b> .....	- 59 -
1. <i>Genel hükümler</i> .....	- 59 -
a. Mahkemelerin bağımsızlığı .....	- 59 -
b. Hâkimlik ve savcılık mesleği ve teminatı .....	- 59 -
c. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması .....	- 60 -
d. Adalet hizmetlerinin denetimi .....	- 60 -
e. Askeri Yargı .....	- 61 -
2. <i>Anayasa Mahkemesi</i> .....	- 61 -
a. Kuruluşu ve Üyeleri .....	- 61 -
b. Görev ve yetkileri .....	- 62 -
c. Çalışma ve Yargılama Usulü .....	- 64 -
d. İptal Davası ve Dava Açma Süresi .....	- 64 -
e. Anayasaya Aykırılığın Diğer Mahkemelerde İleri Sürülmesi .....	- 65 -
f. Anayasa Mahkemesinin Kararları .....	- 65 -
3. <i>Yargıtay</i> .....	- 66 -
4. <i>Danıştay</i> .....	- 67 -
5. <i>Sayıştay</i> .....	- 68 -
6. <i>Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu</i> .....	- 68 -
7. <i>Yüksek Seçim Kurumu</i> .....	- 70 -

*Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün göstermiş olduğu, "Muasır Medeniyetler Seviyesine Ulaşma" hedefi ancak yine muasır medeniyetler seviyesinde bir anayasa ile mümkün olabilir düşüncesi ile yola çıkılarak yapılan bu anayasa çalışması yine Ulu Önder, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ve Aziz Şehitlerimize ithaf olunur.*



## TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

### ÇEKİRDEK ANAYASA

**1. MADDE:** Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti: bireyi ve insan haklarını esas alan ve bu esasa bağlı olarak demokrasi ve hukukun üstünlüğüne dayanan laik ve sosyal bir devlettir.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin esaslarını oluşturan kavramlar anayasanın özüne aykırı olarak yorumlanamaz. Bu bağlamda devletin temel esaslarını oluşturan kavramlar şöylece tanımlanır.

**a. İnsan hakları:** Anayasanın temel olarak kabul ettiği insan hakları; 10 aralık 1948 yılında birleşmiş milletler ve üyeleri tarafından kabul edilen 30 maddelik "insan hakları beyannamesi" adlı belgede belirtilmiş hak ve hürriyetleri ifade eder. Bu temel hak ve hürriyetler; aynı zamanda kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasası bu belgeyi esas kabul eder.

**b. Demokratik Cumhuriyet:** Vatandaşların gerek birey olarak gerekse sivil toplum örgütleri kanalıyla yasama ve yürütmenin kararlarına etki etmesi ve karar organlarına katılmasıyla gerçekleşen bir yönetim sistemidir. Bu gerçekleşme gerek yürütmenin ; gerek yasamanın yönetim kadrolarının seçim yoluyla tayin ve tespitiyle oluşur.

**c. Hukukun Üstünlüğü:** Devlet, birey ve kurumlar arası ilişkiler hukuk kuralları ile belirlenir. Muhatabın dinine, diline, ırkına ve rengine bakmaksızın hukuk önünde herkes eşittir.

**d. Laiklik:** Hukukun üstünlüğü prensibi uygulanırken; uygulanan hukukun kaynağı dini ve mezhepsel hüküm ve görüşlere değil; çağdaş, bilimsel ve evrensel hukuk ilkelerine dayandırılır.

Bu uygulamanın doğal bir sonucu olarak; devlet, bütün kurum ve kuruluşlarıyla beraber tüm din mezhep ve inançlara eşit mesafede bulunmak zorundadır. Devlet; vatandaşlarının fikir ve inanç özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmakla yükümlüdür. Ancak devlet; bireyin inançlarına ve inançsal yaşantısına müdahale edemez.

**e. Sosyal devlet:** Devlet sosyal adaleti sağlamak için bir kısım tedbirler almak zorundadır. Bu yüzden devlet; sosyal güvenlik sistemleri,

## TESİAD

---

eğitim imkânlarından yararlanma, sağlık hizmetlerinden yararlanabilme fırsatı ve temel insani ihtiyaçlara ulaşma gibi hususlarda gerekli çalışmaların yapılmasına zemin hazırlar ve bu amaca ulaşmaya mani olan engelleri kaldırır.

**2. MADDE:** Türkiye Cumhuriyeti Devleti ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütündür. Bu bütünlüğün gereği olarak resmi dili Türkçedir, bayrağının şekli ilgili kanunda belirtildiği gibi beyaz, ay yıldızlı; al bayraktır. Milli marşı “İstiklal Marşı”dır. Başkenti Ankara’dır.

**3. MADDE:** Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olarak doğar. Bu temel hak ve hürriyetler; insan olmanın tabii gereğidir. Yine bu hak ve hürriyetler devlet erkinin var oluş sebebinin ve anayasanın öncelikli amacını oluşturur.

**4. MADDE:** Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlandırılabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın özüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

**5. MADDE:** Devletin temel amaç ve görevleri; milletin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, cumhuriyeti ve demokrasiyi ve temel insan haklarını korumak, kişilerin ve toplumun huzur ve güvenliğini sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak ve insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

**6. MADDE:** Hâkimiyet, kayıtsız şartsız milletindir. Bu hâkimiyetin kullanılması; halkın oylarıyla seçilen ve görevlendirilen Türkiye Büyük Millet Meclisi kanalı ile temsili bir surette yada milli iradenin direkt kullanımı anlamına gelen referandum yolu ile olur.

**7. MADDE:** Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yönetimi milli iradenin oluşturduğu anayasanın koyduğu esaslara göre devletin yetkili organları eliyle, yani yasama, yürütme ve yargı erkleri kanalıyla olur.

Bu gücün kullanılması hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Türkiye Cumhuriyeti devleti yönetiminde yasama yürütme ve yargı erkleri arasında kuvvetler ayrılığı prensibine dayanır.

## TESİAD

a. Yasama yetkisi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki asla devredilemez.

b. Yürütme yetkisi ve görevi, cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu tarafından, anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir. Bu yetki seçim yoluyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları tarafından verilir veya değiştirilebilir.

c. Yargı yetkisi, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

**8. MADDE:** Anayasa hükümleri; yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kurum ve kuruluşları ve her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşını ve Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içerisinde yaşayan herkesi bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

**9. MADDE:** Kanunlar asla anayasaya aykırı olamaz.

**10. MADDE:** Türkiye Cumhuriyeti Devleti anayasasının 1.2.3.4.5.6.7.8.9.10. maddeleri devletin şeklini, niteliklerini tespit ettiğinden ve anayasanın çekirdeğini oluşturduğundan “çekirdek anayasa” olarak isimlendirilmiştir. Çekirdek anayasa, anayasanın özü ve ruhudur. Diğer anayasa maddeleri ve ileride yapılacak anayasa değişiklikleri anayasanın özüne ve ruhuna aykırı olamaz ve yorumlanamaz. Çekirdek anayasa sadece referandum yoluyla değiştirilebilir. Çekirdek anayasanın maddeleri dışında kalan diğer anayasa maddeleri ise ancak meclis üye tam sayısının üçte iki oyu ile yada referandum yolu ile değiştirilebilir

## TESİAD

---

### I. İNSAN HAKLARI VE ÖDEVLERİ

#### A – TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

##### 1. Kanun Önünde Eşitlik

**11. MADDE:** Bütün insanlar özgür, onurlu ve haklar bakımından eşit doğarlar Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Bunların dışında Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

##### 2. Temel Hak Ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması

**12. MADDE:** Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Ancak savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz.

Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

### 3. Kişinin Dokunulmazlığı, Maddî Ve Manevî Varlığı

**13. MADDE:** Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

### 4. Zorla Çalıştırma Yasağı

**14. MADDE:** Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Ve yine Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, angarya kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

Ancak Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; savaş, seferberlik ve olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

### 5. Kişi Hürriyeti Ve Güvenliği

**15. MADDE:** Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne

## TESİAD

---

çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

## 6. Özel Hayatın Gizliliği

**16. MADDE:** Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Ve yine kimsenin konutuna dokunulamaz, izinsiz girilemez, konutunda arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

## 7. Kişisel Verilerin Korunması

**17. MADDE:** Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

## 8. Kılık, Kıyafet Özgürlüğü

**18. MADDE:** Kılık kıyafet özgürlüğü insanın en temel hak ve özgürlüklerindedir. Kimse kimsenin kılığına kıyafetine karışamaz, başkasının kıyafetine müdahale edemez, insanları kıyafetinden dolayı kınayamaz ve suçlayamaz. Hiç kimse kamu hizmetlerinden yararlanmada ya da kamu hizmeti vermede kılık ve kıyafetinden dolayı dışlanamaz.

Ancak Türk silahlı kuvvetleri ve emniyet teşkilatı gibi kamu hizmet birimlerinden üniforma mecburiyeti olan kurumlarda bu temel hak ve özgürlüklere aykırı olmamak şartıyla kılık kıyafet yönetmeliği düzenlenebilir.

Diğer üniforma mecburiyeti olmayan kamu kuruluşlarında kılık

## TESİAD

---

kıyafetin temizliği, düzeni, tertibi ve personel kıyafetlerinin birbiri ile uyumu esasına göre anayasaya aykırı olmamak üzere yönetmelikler düzenlenebilir.

Özellikle kadınlarda inançlarından dolayı başlarını örtenlerin başörtüleri zorla açtırılmadığı gibi; başı açık olan kadınlar da başlarını örtmeye zorlanamazlar.

### **9. Haberleşme Hürriyeti**

**19. MADDE:** Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Güvenlik ve kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

Yukarıda belirtilen İstisnaların uygulanmasında yetkili kamu kurum ve kuruluşları kanunla belirlenir.

### **10. Yerleşme Ve Seyahat Hürriyeti**

**20. MADDE:** Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.



## 11. Din Ve Vicdan Hürriyeti

**21. MADDE:** Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Bu bağlamda herkes için ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan seçmeli dersler arasında yer alır.

Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, on sekiz yaşından küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

## 12. Düşünce Ve Kanaat Hürriyeti

**22. MADDE:** Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

## TESİAD

---

### **13. Bilim Ve Sanat Hürriyeti**

**23. MADDE:** Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir..

Herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır. Devlet, sanat faaliyetlerini, sanat eserlerini ve sanatçıyı korur. Bununla ilgili gerekli tedbirleri ilgili kanunla yapar

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

### **14. Basın Hürriyeti, Süreli Ve Süresiz Yayın Hakkı**

**24. MADDE:** Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Anayasaya ve anayasada belirtilen temel ilkelere ters düşmesi halinde basın yoluyla işlenen suçların tespiti ve basın hürriyetinin sınırlandırılması ilgili yasa ile belirlenir.

Süreli veya süresiz yayın önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Süreli yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Süreli yayınların çıkarılması, yayım şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, malî ve teknik şartlar koyamaz.

Süreli yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

### 15. Düzeltme Ve Cevap Hakkı

**25. MADDE:** Düzeltme, cevap ve tekzip hakkı ancak kişilerin haysiyet ve şerefelerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde ortaya çıkar.

Düzeltme, cevap ve tekzip hakkı anayasal güvence altında olup detayları kanunla düzenlenir.

### 16. Dernek Kurma Hürriyeti

**26. MADDE:** Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde ancak hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir.

Dernek başkanları toplam on iki yıldan fazla o derneğin başkanlığını yapamaz.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflar federasyonlar ve konfederasyonlar için de geçerlidir. Ancak vakıf başkanları için başkanlık görevi süre sınırlandırması yoktur.

### 17. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı

**27. MADDE:** Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

## TESİAD

---

### 18. Mülkiyet Hakkı

**28. MADDE:** Herkes miras ve tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

### 19. Hak Arama Hürriyeti Ve Kanunî Hâkim Güvencesi

**29. MADDE:** Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

Hiç kimse kanunen tâbî olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tâbî olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

### 20. Suç Ve Cezalara İlişkin Esaslar

**30. MADDE:** Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini veya bir başkasını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluđu şahsîdir.

Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğu yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

## **21. Temel Hak Ve Hürriyetlerin Korunması**

**31.MADDE:** Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

## TESİAD

---

### B- SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR

#### 1. Ailenin Korunması Ve Çocuk Hakları

**32.MADDE:** Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.

Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılır.

Aile, toplumun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri alır.

Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.

Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

#### 2. Eğitim Ve Öğrenim Hakkı Ve Ödevi

**33.MADDE:** Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

İlk ve orta öğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve

inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına temel eğitim ve öğretim dili olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında ikinci dil olarak okutulacak yabancı diller ile Kürtçe, Boşnakça, Çerkezce gibi yerel diğer dillerle eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır.

### 3. Kamulaştırma, Devletleştirme Ve Özelleştirme

**34.MADDE:** Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Bu kamulaştırmanın nasıl ve niceliği ve kamulaştırma bedelinin ödenme şekilleri kanunla tespit edilir.

Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı savaş seferberlik ve olağan üstü hallerde devletleştirilebilir. Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

Devletin, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılacağı veya devredilebileceği kanunla belirlenir.

### 4. Çalışma Ve Sözleşme Hürriyeti

**35.MADDE:** Herkes, dilediği alanda yatırım yapma, dilediği sektörde çalışma ve dilediği kişi ve kurumlarla sözleşme yapma hürriyetine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

## TESİAD

---

### 5. Çalışma Hakkı Ve Çalışma Şartları

**36.MADDE:** Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Ücretli ve ücretsiz izinler, dinlenme ve tatil hakları ve bunların şartları ilgili kanunla düzenlenir.

### 6. Sendika Kurma Hakkı

**37.MADDE:** Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

### 7. Toplu İş Sözleşmesi Ve Toplu Sözleşme Hakkı

**38.MADDE:** İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.



## TESİAD

Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

### 8. Grev Hakkı Ve Lokavt

**39. MADDE:** Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek hakem kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.

### 9. Ücrette Adalet Sağlanması

**40. MADDE:** Ücret emeğin karşılığıdır. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun ve adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

## TESİAD

---

### 10. Sağlık Hizmetleri Ve Çevrenin Korunması

**41. MADDE:** Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

### 11. Sosyal Güvenlik Hakkı Ve Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler

**42. MADDE:** Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar veya bu teşkilatların kurulmasını teşvik eder ve denetler.

Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, engellilerin korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

## **12. Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları**

**43.MADDE:** Devlet, yabancı ülkelerde çalışan veya yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının her türlü temel hak ve özgürlükleriyle ve buna bağlı sorunlarının çözümleriyle ilgili gereken tedbirleri alır. Bununla ilgili düzenlemeler ilgili kanunla yapılır.

## **13. Tarih, Kültür Ve Tabiat Varlıklarının Korunması**

**44.MADDE:** Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

## TESİAD

---

### **C - SİYASİ HAKLAR VE ÖDEVLER**

#### **1. Vatandaşlık Hakkı Ve Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı**

**45.MADDE:** Her insanın, hukuksal kişiliğinin tanınması ve bir vatandaşlık sahip olma hakkı vardır.

Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkese “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı” denir.

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı babanın veya Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annenin çocuğu doğrudan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

Hiçbir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, vatana ihanet kapsamında bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

#### **2. Seçme, Seçilme Ve Siyasî Faaliyette Bulunma Hakları**

**46.MADDE:** Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

Onsekiz yaşını dolduran her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı seçime ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Silâh altında bulunan er ve erbaşlar ile askerî öğrenciler, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Tutukevlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler ise; Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir

ve görevli hâkimin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

### 3. Parti Kurma, Partilere Girme Ve Partilerden Ayrılma

**47. MADDE:** Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Her vatandaş, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Hiç kimse bir siyasi partiye üye olmaya veya yeterli yasal sebebi olmadan üyelikten ayrılmaya zorlanamaz. Parti üyesi olabilmek için Türkiye cumhuriyeti devleti vatandaşı olmak ,on sekiz yaşını doldurmuş olmak ve sabıka kaydı olmamak yeterlidir.

### 4. Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı

**48. MADDE:** Her Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

### 5. Vatan Hizmeti

**49. MADDE:** Vatan hizmeti, her Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşının hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

### 6. Vergi Ödevi

**50. MADDE:** Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Devlet vergi yükünün dengeli ve adaletli dağıtımından sorumludur.

## TESİAD

---

### **7. Dilekçe, Bilgi Edinme Ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı**

**51.MADDE:** Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve kamu denetçiliği kurumuna ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

## II. DEVLETİN YAPISI VE ORGANLARI

### A - YASAMA

#### 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi

##### a. Milletvekili Seçilme Yeterliliği

**52.MADDE:** Yirmi beş yaşını doldurup yirmi altı yaşından gün alan her Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı milletvekili seçilebilir. Ancak bir kişi ardı ardına veya farklı dönemlerde toplam üç dönemden fazla milletvekilliği yapamaz.

En az lisans derecesinde üniversite mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Ayrıca altmış beş yaşını bitirip altmış altı yaşından gün alanlar milletvekili seçilemezler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

##### b. TBMM'nin Kuruluşu, Seçim Dönemi Ve Milletvekili Seçim Usûlü

**53.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen beşyüzelli milletvekilinden oluşur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri bölgeyi veya

## TESİAD

kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler. Milletvekilleri görevlerine başlarken and içerler. Bu andın içeriği ilgili kanunla belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri dört yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri daraltılmış bölge esasına göre yapılır. Buna göre, Türkiye nüfusunun milletvekili adedine bölünmesiyle elde edilen nüfus sayısı ortalama değer olarak kabul edilip, bu değer baz alınarak daraltılmış bölgeler tespit edilir. Daraltılmış her bir bölge için bir milletvekili kontenjanı verilir.

Yapılacak olan genel seçimde, her bir daraltılmış bölgede, siyasi partilerin gösterdiği adaylar ve bağımsız adaylar arasından daraltılmış bölge seçmeni, oylarıyla milletvekilini seçer. Daraltılmış bölgenin en yüksek oyunu alan aday, eğer yüzde ellinin üzerinde oy almışsa ve adayı olduğu siyasi parti de Türkiye çapında yüzde beş seçim barajını geçmişse, doğrudan milletvekili seçilmiş olur. Şayet yüzde ellinin üzerinde alan aday yoksa; en geç on beş gün içerisinde ikinci tur seçimleri yapılır. Bu ikinci tura; partisi yüzde beş barajını geçmiş olan ve birinci turda en yüksek oyu alan üç aday katılır. Bu ikinci turda en yüksek oyu alan aday milletvekili olur.

Bağımsız milletvekili adayları için de aynı şartlar geçerli olmakla beraber; bağımsız adaylar için baraj zorunluluğu yoktur.

### **c. TBMM Seçimlerinin Geriye Bırakılması Ve Ara Seçimleri**

**54.MADDE:** Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.



Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan gündenden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır.

#### **d. Üyelikle Bağdaşmayan İşler**

**55. MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devlettten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

#### **e. Yasama Dokunulmazlığı Ve Milletvekilliğinin Düşmesi**

**56. MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki fikirlerini Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Ancak Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe aksine bir karar alınması müstesnadır.

Milletvekili milletvekilliği süresi içerisinde her ne yer ve şartta olursa olsun söylem ve fikirlerinden sorumlu tutulamazlar. Ancak işlemiş oldukları her türlü adli suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturmayaya tabi tutulabilir ve yargılanabilirler. Bu yargılama tutuksuz olarak yapılmak zorundadır.

## TESİAD

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Ancak hüküm kesinleştikten sonra taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine bizzat katılma ve bu gibi terör eylemlerini tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanların meclis üyeliklerinin düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesinden sonra bu üyenin milletvekilliğinin devam edip etmeyeceğine genel kurul karar verir.

Bu hallerin dışında meclis üyesi hakkında verilen hükümlerin yerine getirilmesi üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zamanaşımı işlemez

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasî parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve gurup kararı alınamaz.

İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

Meclis üyeliğinin düşmesine karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararı tarihinden başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili bizzat veya kanuni vekili aracılığıyla, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

### **f. Milletvekili Ödenek Ve Yollukları**

**57.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin maaş, ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Türkiye Büyük Millet

Meclisi üyelerinin maaşları en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu maaş miktarının bir buçuk katını geçemez; almış olduğu ödenek ve yolluğun toplam miktarı ise en yüksek devlet memurunun almakta olduğu maaş miktarını aşamaz.

## **2. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev Ve Yetkileri**

### **a. Genel Olarak**

**58.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; sadece savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun kararı ile genel veya özel af ilânına karar vermektir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin tamamının, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulunun ilgili üyelerinin, Yargıtay cumhuriyet başsavcısının, kamu baş denetçisinin, Genelkurmay başkanının ve Merkez bankası başkanının atamalarını yapmak ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

### **b. Kanunların Teklif Edilmesi Ve Görüşülmesi**

**59.MADDE:** Kanun teklif etmeye Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu ile milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İktüzükle düzenlenir.

### **c. Kanunların Cumhurbaşkanınca Yayımlanması**

**60.MADDE:** Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on beş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını anayasaya aykırılık iddiasıyla kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda TBMM sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir.

## TESİAD

---

Meclis geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse kanun cumhurbaşkanınca yayımlanır. Meclis geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişiklikleri ve bütçe kanunlarına ilişkin hükümler bu kapsamın dışındadır.

### **d. Milletlerarası Antlaşmaları Uygun Bulma**

**61.MADDE:** Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan antlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu antlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir antlaşmaya dayanan uygulama antlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî antlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren antlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına değişiklik getiren her türlü antlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Ancak bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.

### **e. Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi Verme**

**62.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna sadece savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler,

## TESİAD

Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya hükümetin yetki süresinin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin de sona ermesine sebep olur.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulunduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması yeterlidir.

### **f. Savaş Hali İlanı Ve Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme**

**63.MADDE:** Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

### **3. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Faaliyetleri İle İlgili Hükümler**

#### **a. Toplanma Ve Tatil**

**64.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Eylül ayının ilk pazartesi günü kendiliğinden toplanır.

## TESİAD

---

Meclis, bir yasama yılında en çok iki ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılabilir.

Meclis Başkanı doğrudan doğruya; meclis üyeleri ise üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırabilir.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

### **b. Başkanlık Divanı**

**65.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip Üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. Seçilenlerin görev süresi iki yıldır. Bu görev süresi yasama döneminin bitmesiyle kendiliğinden sona erer.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Kâtip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

**c. İçtüzük, Siyasî Parti Grupları Ve Kolluk İşleri**

**66.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle meclis özel güvenlik birimi tarafından düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğerkolluk hizmetleri meclis içerisinde görev yapamazlar.

**d. Toplantı Ve Karar Yeter Sayısı**

**67.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

**e. Görüşmelerin Açıklığı Ve Yayımlanması**

**68.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde ve meclisin internet sitesinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

## TESİAD

---

### **4. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bilgi Edinme Ve Denetim Yolları**

#### **a. Genel Olarak**

**69.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, Meclis araştırması, genel görüşme ve meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır.

**SORU:** Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Cumhurbaşkanı, Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir.

**MECLİS ARAŞTIRMASI:** Belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.

**GENEL GÖRÜŞME:** Toplum ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

**MECLİS SORUŞTURMASI:** Cumhurbaşkanı veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi bu yolla soruşturma yetkisi kullanır.

#### **b. Meclis Soruşturması**

**70.MADDE:** Cumhurbaşkanı veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte birinin vereceği önerge ile, meclis soruşturması açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla meclis üye sayısının salt çoğunluğuyla karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır,



## TESİAD

dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde cumhurbaşkanının veya ilgili bakanın Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve gurup kararı alınamaz.

### **c. Kamu Denetçiliği Kurumu**

**71.MADDE:** Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, işleyişi denetim usulleri inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

## **5. Siyasi Partiler**

### **a. Siyasi Partilerin Kuruluşları Ve Üyelik İşlemleri**

**72.MADDE:** Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Her vatandaş, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Hiç kimse bir siyasi partiye üye olmaya veya yeterli yasal sebebi olmadan üyelikten ayrılmaya zorlanamaz. Parti üyesi olabilmek için Türkiye cumhuriyeti devleti vatandaşı olmak, on sekiz yaşını doldurmuş olmak ve sabıka kaydı olmamak yeterlidir.

Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir

Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Türkiye

## TESİAD

---

Cumhuriyeti Devletinin Anayasasına aykırı olamaz.

Hâkimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları ile kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ve silahlı kuvvetler mensupları siyasî partilere üye olamazlar. Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir.

Siyasî partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir. Ancak siyasi parti yıllık aidat miktarı; bir aylık asgari ücretin dörtte birinden az olamaz, dörtte üçünü geçemez.

Her parti üyesi; genel kurul tarihinden geriye doğru en az iki yıl boyunca o partinin üyesi olması ve iki yıl boyunca partiye aidat borcu bulunmaması şartıyla o partinin doğal bir delegesidir. Ve her parti delegesi partinin genel kurullarına katılarak genel başkan ve parti meclisi seçiminde oy kullanabilir.

Yeni kurulan ve henüz iki yılını tamamlamamış olan partilerde; genel kurul tarihinden geriye doğru parti kuruluş tarihinden genel kurul tarihine kadar olan dönemde toplam gün sayısının en az yarısı kadar sürede üye olmayanlar ve bu süre dahilinde aidat borcu olanlar delege olamazlar.

Bir kişi aynı anda iki partiye üye olamaz.

Siyasi partiler olağan genel kurullarını dört yılda bir toplar. Bu genel kurullarda genel başkanlarını ve parti meclislerini (merkez yürütme kurullarını) seçerler.

Olağanüstü genel kurul yapılması halinde dahi olağan genel kurul tarihleri değişmez. Olağan Genel kurullar bir önceki olağan genel kuruldan dört yıl sonra tekrarlanır.

Bir siyasi partinin genel başkanı toplam on iki yıldan fazla genel başkanlık görevi yapamaz.

Bir siyasi partiye üye olmak isteyen on sekiz yaşını bitirmiş her Türkiye cumhuriyeti devleti vatandaşı yaşadığı ildeki il veya ilçe seçim kuruluna gelerek hangi siyasi partiye üye olmak istediğini belirten formu doldurarak ve en az bir aylık üye aidatını yatırdığı banka dekontunu ve sabıka kaydı olmadığına dair belgeyi teslim ederek istediği partiye üye olabilir. İl veya ilçe seçim kurulu hangi siyasi partiye üye ise o partinin üyelik kimlik kartını verir.

Siyasi parti genel kurullarında oy kullanmak isteyen parti üyeleri

genel kurul tarihinden geriye doğru iki yıl boyunca parti aidatı borcu olmadığını belgeleyen banka dekontları ile birlikte il veya ilçe seçim kuruluna başvurarak buradan delege olduklarını gösteren kimlik belgelerini alırlar. Bu kimliklerle genel kurul seçimlerine katılırlar.

Siyasi partilere üye kabul ve üyelikten çıkarma kütükleri yüksek seçim kurulu tarafından takip edilir. Üye kayıt zabıtlarının takibi yüksek seçim kuruluna aittir.

Siyasi partilerin üyeliğinden ihraç; ilgili partinin disiplin kurullarının talebi üzerine il veya ilçe seçim kurulunun kararı ile gerçekleşir. Üyenin hangi durumlarda partiden ihraç edileceğini siyasi partiler yasası belirler.

Siyasi parti genel kurul seçimlerini her ilde il veya ilçe seçim kurulu yapar. Diğer detaylar siyasi partiler kanunu ve seçim kanunu tarafından düzenlenir.

### **b. Siyasî Partiler Ve Uyacakları Esaslar**

**73. MADDE:** Siyasî partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları Türkiye cumhuriyeti anayasasına muhalif olamaz. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasî partiler, ticarî faaliyetlere girişemezler.

Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay'dan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasî partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasî parti kurumsal kimliği ile beraber terör, silahlı eylem ve organize şiddete bulaşmadığı ve bu eylemlere odak olmadığı müddetçe kapatılamaz. Ayrıca yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan gerçek ve yabancı tüzelkişilerden maddî yardım alan siyasî partiler temelli olarak kapatılır.

Bir siyasî partinin temelli kapatılmasına, ancak onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit

## TESİAD

---

edilmesi halinde karar verilir.

Bir siyasî parti, terör, silahlı eylem ve organize şiddete bağlı fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasî partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmî Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

## 6. Yasama Ve Mali Hükümler

### a. Bütçenin Hazırlanması Ve Uygulanması

**74.MADDE:** Her türlü yeni vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler ihdas etme ya da eski vergiyi ilga etme yahut devletin aldığı mevcut vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerle alt ve üst sınırlarını belirleme yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir. Meclis bu yetkiyi ancak Hükümetin teklifi üzerine kullanabilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gelir arttırıcı ve azaltıcı bir teklifte bulunamazlar.

Yeni vergi ihdas veya mevcut vergiyi ilga etmek için meclis üye tam sayısının beşte üçünün onayı ile karar alınırken; vergi oranlarının alt ve üst sınırlarının belirlenmesinde meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu yeterlidir.

**75. MADDE:** Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile merkezî yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü kanunla düzenlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

#### **b. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Denetimi**

**76. MADDE:** Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir.

#### **c. Bütçenin Görüşülmesi**

**77. MADDE:** Bakanlar Kurulu, merkezî yönetim bütçe tasarısı ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili göz önünde tutulur.

Bütçe Komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

## TESİAD

---

### d. Bütçelerde Değişiklik Yapılabilme Esasları

**78.MADDE:** Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve carî ve ileriki yıl bütçelerine malî yük getirecek nitelikteki kanun tasarı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

### e. Kesin Hesap

**79.MADDE:** Kesinhesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak, en geç yedi ay sonra, Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanunu tasarisının verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Kesinhesap kanunu tasarisı, yeni yıl bütçe kanunu tasarisıyla birlikte Bütçe Komisyonu gündemine alınır. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarisıyla kesinhesap kanunu tasarisını Genel Kurula birlikte sunar, Genel Kurul, kesinhesap kanunu tasarisını, yeni yıl bütçe kanunu tasarisıyla beraber görüşerek karara bağlar.

Kesinhesap kanunu tasarisı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştay'ca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

## B - YÜRÜTME

### 1. Cumhurbaşkanı

#### a. Seçilme Şartları

**80.MADDE:** Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir.

Türkiye büyük millet meclisi üyelerinin seçiminde en fazla millet vekili sayısına sahip olan iki partinin göstereceği birer aday arasından Türkiye cumhuriyeti vatandaşlarının iradesiyle seçim yolu ile görevlendirilirler. Meclis üyelerinin seçimi ile cumhurbaşkanının seçim süresi arası otuz günden fazla olamaz.

Cumhurbaşkanının görev süresi dört yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri önünde ant içer. Bu and içmenin metin ve ibareleri, şekil ve şartları kanunla düzenlenir.

#### b. Cumhurbaşkanına Vekâlet Etme

**81.MADDE:** Cumhurbaşkanının görev süresi Türkiye Büyük Millet Meclisinin yasama süresinin bitmesi ile veya yasamanın kendi iradesi ile istifa ederek seçime gitmesi ile sona erer. Ancak mevcut cumhurbaşkanı yeni cumhurbaşkanı seçilene kadar görevine devam eder.

Yasama süresi devam ederken cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir sebeple boşalması halinde; en son yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinde en çok sandalye sayısına sahip olan iki parti yeniden aday gösterir. Bu adaylar tekrar seçime giderek Türkiye'nin yeni cumhurbaşkanı belirlenir. Bu cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulunun görev süresi meclisin yasama süresi ile sınırlıdır; meclis seçime gidince cumhurbaşkanının ve bakanlar kurulunun görevi sona erer.

Mevcut cumhurbaşkanının vefatı veya bedensel, zihinsel sebeplerle yeterliliğini kaybetmesi veya kendi isteği ile istifa etmesi hallerinde ülke seçime gidene kadar altmış gün boyunca mevcut bakanlar kuruluna mevcut

## TESİAD

---

başbakan vekâleten başkanlık eder.

Cumhurbaşkanının yüce divana sevki ile cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde bakanlar kurulu düşer, meclis başkanı tayin edeceği yeni bakanlar kurulu ile ülkeyi altmış gün içinde seçime götürür.

Cumhurbaşkanının geçici hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde başbakan vekalet eder. Aynı anda başbakanın da hasta veya yurt dışında olması halinde bakanlar kurulundan herhangi bir bakana Cumhurbaşkanı vekalet verir

Cumhurbaşkanının her ne sebeple olursa olsun makamının boşalması durumu seçimlere yüz seksen gün ve daha az bir zaman kala gerçekleşirse, makamın boşalma sebebine göre meclis başkanı veya mevcut başbakan Türkiye büyük millet meclisi ve ardından yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar bakanlar kuruluna başkanlık eder.

Ancak cumhurbaşkanlığı makamı boşalmadığı müddetçe, yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin diğer usûl ve esaslar kanunla düzenlenir.

### **c. Cumhurbaşkanının Görev Ve Yetkileri**

**82.MADDE:** Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını ve organlar arası koordinasyonu gözetir.

Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır:

#### **▪ Yasama İle İlgili Olanlar**

Gerekli gördüğü hallerde meclis başkanıyla beraber karar alarak Türkiye Büyük Millet Meclisini toplantıya çağırarak,

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on beş gün içerisinde resmi gazetede yayımlar

Yayımlanmasını anayasaya aykırılık iddiasıyla kısmen veya tamamen



## TESİAD

uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda TBMM sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir.

Meclis geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse kanun cumhurbaşkanınca yayımlanır. Meclis geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişiklikleri ve bütçe kanunlarına ilişkin hükümler bu kapsamın dışındadır.

### ▪ Yürütme alanına ilişkin olanlar

Başbakanı atamak, gerekli gördüğü hallerde görevden almak veya istifasını kabul etmek,

Bakanlar kurulu üyelerini atamak, görevden almak veya istifaları kabul etmek,

Olağan bakanlar kurulu toplantısına başkanlık etmek ve dilediği zaman Bakanlar Kurulunu toplantıya çağırarak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına gerek barış zamanında, gerek savaş zamanında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyeti devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek.

Milletlerarası antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak.

## 2. Bakanlar Kurulu

### a. Kuruluşu

**83.MADDE:** Bakanlar Kurulu; Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bakanlardan oluşur.

Bakanlar kurulu, Cumhurbaşkanı tarafından meclis dışından

## TESİAD

---

milletvekili olma yeterliliğine sahip, Türkiye cumhuriyeti vatandaşları arasından seçilir ve atanır. Ve yine gerektiğinde Cumhurbaşkanı tarafından görevlerine son verilir.

Meclisin görev süresinin bitimiyle beraber Cumhurbaşkanı ve hükümetin görev süresi sona erer. Yeni cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu göreve başlayana kadar eski Cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulunun görevi devam eder.

### **b. Yetki Ve Görevleri**

**84.MADDE:** Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bu siyasetin yürütülmesinden halka karşı Cumhurbaşkanı sorumludur.

Cumhurbaşkanının geçici hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde başbakan vekalet eder.

Ayrıca Başbakan cumhurbaşkanının kendisine vekalet verdiği konularda cumhurbaşkanı adına yetki kullanır.

Ayrıca başbakan, bakanlar kurulunun düzenli olarak toplanması, çalışması ve takibi gibi faaliyetlerini cumhurbaşkanı adına takip eder. Bakanlıklar arası koordinasyonu sağlar.

Her bakan, Cumhurbaşkanıya karşı ayrı ayrı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur. Her bakan bakanlık faaliyetlerini ve aldığı kararları Cumhurbaşkanıya onaylatmak zorundadır. Bu faaliyet ve kararların hangilerinin Cumhurbaşkanıya onaylatılacağı, hangilerinin ise bakanın kendi inisiyatifinde olduğu ilgili kanunla belirlenir.

Cumhurbaşkanı, bakanların görevlerinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür.

Bakanlar Kurulu üyeleri; milletvekili olmadığı halde milletvekili imiş gibi and içerler ve bakan sıfatını taşıdıkları sürece milletvekillerinin tâbi oldukları kayıt ve şartlara uyarlar ve yasama dokunulmazlığına sahip bulunurlar. Bunlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gibi ödenek ve yolluk alırlar.

**c. Bakanlıkların Kurulması Ve Vekâlet**

**85.MADDE:** Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir.

Açık olan bakanlıklar ile izinli veya özürlü olan bir bakana, bakan yardımcısı geçici olarak vekillik eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Cumhurbaşkanının Yüce Divana sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç on beş gün içinde atama yapılır.

**d. Tüzük Ve Yönetmelik**

**86.MADDE:** Yürütme ile ilgili kurum ve kuruluşların tüzüklerini onaylama yetkisi Cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulundadır.

Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştayın incelemesinden geçirmek şartıyla tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.

Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

**e. Başkomutanlık Ve Genelkurmay Başkanlığı**

**87.MADDE:** Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu sorumludur.

## TESİAD

---

Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutan yardımcılığı görevini yerine getirir.

Genelkurmay başkanlığı milli savunma bakanlığına bağlıdır. Genelkurmay Başkanı, milli savunma bakanının ve Cumhurbaşkanının teklifi üzerine gösterilen üç aday arasından Türkiye büyük millet meclisi tarafından atanır. Görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı milli savunma bakanına karşı sorumludur.

Genel kurmay başkanının görevden alınması milli savunma bakanının teklifi üzerine bakanlar kurulunca karara bağlanır.

Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir.

### **3. Olağandışı Haller**

#### **a. Sıkıyönetim, Seferberlik Ve Savaş Hali**

**88.MADDE:** Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse cumhurbaşkanınca hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetim süresinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir.

Bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bunların Meclisçe onaylanmasına ilişkin süre ve usul İçtüzükte belirlenir.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması,

## TESİAD

Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre bir yıla kadar uzatılabilir.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir.

### **b. Olağanüstü Haller**

**89.MADDE:** Tabîî afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketleri sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

Olağanüstü hal ilânına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise Cumhurbaşkanınca derhal toplantıya çağırılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

İlân edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur;

## TESİAD

---

bunların Meclisçe onaylanmasına ilişkin süre ve usul, İÇTÜZÜKTE belirlenir.

### **4. İdare**

#### **a. İdarenin Kuruluşu**

**90.MADDE:** İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

#### **b. İdari İşlemlere Karşı Yargı Yolu**

**91.MADDE:** İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimine açıktır; ancak, Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri bu uygulamanın dışındadır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez.

İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin

durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

### c. Merkezi İdare

**92. MADDE:** Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, nüfusa, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı yada yerel yönetim teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

### d. Mahalli İdareler

**93. MADDE:** Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahallî idarelerin seçimleri, dört yılda bir yapılır. Bir kişi üç dönemden fazla belediye başkanlığı yapamaz.

Genel seçimler ve yerel seçimler ayrı ayrı yapılmak zorundadır, bir seçimde birleştirilemez. Bu iki seçim arasında en az altmış gün olmak zorundadır.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, ilgili bakan geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin

## TESİAD

---

sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

### **5. Kamu Görevlileri**

#### **a. Genel Şartlar**

**94.MADDE:** Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

#### **b. Görev Ve Sorumlulukları**

**95.MADDE:** Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek



kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.

### **6. Milli Eğitim**

#### **a. İlk Ve Orta Öğretim**

**96.MADDE:** Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde sağlıklı, eğitilmiş ve kendine güvenen bireyler yetiştirmek ve milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek ve yüksek öğrenim kurumlarına öğrenci hazırlamak amacı ile; ilk ve ortaöğretim kurumlarının eğitim öğretim ve sınav sistemlerinin genel esasları meclis tarafından milli eğitim kanunu ile belirlenir.

Bu kanun, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tam sayısının salt çoğunluğu ile yürürlüğe konur veya değiştirilir.

#### **b. Yüksek Öğretim**

**97.MADDE:** Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetimi ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Üniversite öğretim üyeleri tarafından dört yıllığına seçilir, bir rektör en fazla iki dönem

## TESİAD

---

rektörlük görevinde bulunabilir.

Fakülte Dekanları üyesi olduğu fakülte içerisinde olmak şartıyla rektör tarafından atanır.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Bakanlığının onayına sunulur ve merkezî yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, malî işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tâbidir.

Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tâbidir.

### 7. Radyo-Televizyon Üst Kurulu

**98.MADDE:** Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Ancak radyo televizyon kurumlarının yönetim ve işletimi anayasa ve ilgili yasalara aykırı olamaz. Bu çerçevede radyo televizyon kurullarını denetleme görevi Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna verilmiştir.

Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasî parti grubuna

düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

### **8. Yürütme İlgili Ekonomik Hükümler**

#### **a. Ekonomik Ve Sosyal Konsey**

**99. MADDE:** Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayinin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

#### **b. Piyasaların Denetimi Ve Dış Ticaret**

**100. MADDE:** Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi

## TESİAD

---

amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.

### **c. Tabii Servetler Ve Kaynaklar**

**101. MADDE:** Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, kırkdokuz yılı geçmemek şartıyla, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi ve yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.

**C – YARGI**

**1. Genel hükümler**

**a. Mahkemelerin bağımsızlığı**

**102. MADDE:** Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

**b. Hâkimlik ve savcılık mesleği ve teminatı**

**103. MADDE:** Hâkimler ve savcılar adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılar olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hâkim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

## TESİAD

---

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

Hâkimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler;

Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden adalet bakanlığına bağlıdırlar.

Hâkim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idarî görevlerde çalışanlar, hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tâbidirler. Bunlar, hâkimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hâkimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

### **c. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması**

**104. MADDE:** Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

### **d. Adalet hizmetlerinin denetimi**

**105. MADDE:** Adalet hizmetleri ile savcılarının idarî görevleri yönünden adalet bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

**e. Askeri Yargı**

**106. MADDE:** Askerî yargı askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir.

Askeri davalara bakan uzmanlık mahkemeleri hâkimleri, diğer adli ve idari mahkeme hâkimleri gibi sivil savcı ve hâkimlerden oluşur.

Taraflardan birisinin sivil olduğu davalar sivil mahkemede; taraflardan her ikisinin de asker olduğu davalar askeri mahkemelerde görülür

Askeri mahalde işlenen suçlar hariç, hiçbir halde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz.

Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür.

Askeri mahkemelerde görev yapan hâkim ve savcılar, kendi statüsündeki diğer hâkim ve savcılarla aynı özlük haklarına sahiptir.

**2. Anayasa Mahkemesi**

**a. Kuruluşu ve Üyeleri**

**107. MADDE:** Anayasa Mahkemesi on yedi üyeden oluşur. Bu on yedi üye: Beş üye Yargıtay'dan, üç üye Danıştay'dan, dört üye öğretim üyelerinden, iki üye Sayıştay'dan, iki üye HSYK' dan, bir üye de barodan olmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

HSYK, kendi üyeleri arasından göndereceği her üye için üçer aday seçerek gönderir.

Üniversite rektörlerinin oluşturacağı bir genel kurul, en az ikisi hukukçu olmak üzere dört üyeyi üniversitelerin hukuk, iktisat ve siyasal

## TESİAD

bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından her üye için göstereceği üçer adayı seçerek gönderir.

Yargıtay, Danıştay, Sayıştay, HSYK, rektörler kurulu ve baronun meclise göndereceği adayları belirlerken uygulanacak usul ve esaslardan anayasada bildirilenler hariç diğer usul ve esaslar ilgili kanunla belirlenir.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dâhil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden düşer. Anayasa mahkemesi üyelerinden birinin görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde ise, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile üyeliği sona erer.

Mevcut kontenjandan bir anayasa mahkemesi üyeliğinin her hangi bir sebeple boşalması halinde; ilgili birim boşalan her bir yer için ayrı ayrı olmak üzere seçim yolu ile üçer adayı seçip meclise gönderir.

### **b. Görev ve yetkileri**

**108. MADDE:** Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelemlerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları



## TESİAD

karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay başkan ve üyelerini ve başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcı vekili yapar.

Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi Adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyumsuzluklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine

## TESİAD

---

getirir.

Diğer hususlar ilgili kanunla belirlenir.

### c. Çalışma ve Yargılama Usulü

**109. MADDE:** Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

### d. İptal Davası ve Dava Açma Süresi

**110. MADDE:** Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğüne veya bunların belirli madde ve

hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve ana muhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir.

Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak otuz gün sonra düşer.

### **e. Anayasaya Aykırılığın Diğer Mahkemelerde İleri Sürülmesi**

**111. MADDE:** Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra beş yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

### **f. Anayasa Mahkemesinin Kararları**

**112. MADDE:** Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî

## TESİAD

---

Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

### 3. Yargıtay

**113. MADDE:** Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adlî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Askeri davalara Yargıtay Askeri Dairesi bakar.

Bu daire, askeri mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

#### 4. Danıştay

**114. MADDE:** Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, davaları görmek, Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay Cumhurbaşkanlığı ve bakanlar kurulunca gönderilen kanun tasarıları, imtiyaz, şartlaşma ve sözleşmelerini yerindelik incelemesi yapamaz.

Danıştay üyelerinin tamamı; birinci sınıf idari yargı hakim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Danıştay Askerî Dairesi Danıştay içerisinde bir daire olarak çalışır ve asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.

## TESİAD

---

### 5. Sayıştay

**115. MADDE:** Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

### 6. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

**116. MADDE:** Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmi üç asıl ve on iki yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı HSYK Başkanıdır. Kurulun, yedi asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca, sekiz asıl ve beş yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcılar arasından adlî yargı hâkim ve savcılarınca, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasından idarî yargı hâkim ve savcılarınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilen

## TESİAD

üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden altmış gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır. Diğer üyeliklerin boşalması halinde, asıl üyenin yedeği tarafından kalan süre tamamlanır.

Yargıtay, Danıştay genel kurullarından seçilecek Kurul üyeliği için her üyenin, birinci sınıf adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları arasından seçilecek Kurul üyeliği için her hâkim ve savcının oy kullanacağı seçimlerde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilir. Bu seçimler her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılır.

Kurulun asıl üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul kendi üyeleri arasında önce kurul başkanını ve kurul başkan vekilini daha sonra daire başkanlarını seçer. Kurul Başkanı ve kurul başkan vekili dairelerin çalışmalarına katılamaz. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet bakanlığının gerekli gördüğü hallerde bir mahkemenin tamamen kaldırılmasını veya yargı çevresinin değiştirilmesi tavsiyesini ve teklifini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf

## TESİAD

---

hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

### **7. Yüksek Seçim Kurumu**

**117. MADDE:** Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurumununundur.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre yüksek seçim kurumu tarafından takip edilir.

Ayrıca siyasi partilerin iç seçimleri ile üyelik takibatı yüksek seçim kurumu tarafından yürütülür. Şöyle ki: Siyasi parti genel kurullarında oy kullanmak isteyen parti üyeleri genel kurul tarihinden geriye doğru iki yıl boyunca parti aidatı borcu olmadığını belgeleyen banka dekontları ile birlikte il veya ilçe seçim kurumuna başvurarak buradan delege olduklarını gösteren kimlik belgelerini alırlar. Bu kimliklerle genel kurul seçimlerine katılırlar.

Siyasi partilere üye kabul ve üyelikten çıkarma kütükleri yüksek seçim kurumu tarafından takip edilir. Üye kayıt zabıtlarının takibi yüksek



seçim kurumuna aittir.

Siyasi partilerin üyeliğinden ihrac; ilgili partinin disiplin kurullarının talebi üzerine il veya ilçe seçim kurumu kararı ile gerçekleşir. Üyenin hangi durumlarda partiden ihraç edileceğini siyasi partiler yasası belirler.

Siyasi parti genel kurul seçimlerini her ilde il veya ilçe seçim kurumu yapar. Diğer detaylar siyasi partiler kanunu ve seçim kanunu tarafından düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurumunun kararları aleyhine anayasa mahkemesine yargı yolu açıktır.

Yüksek Seçim Kurumunun teşkilat yapısı ve görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurumu onbir asıl üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.